

vraag wat er precies gebeuren moest met 127 000 heren- en dameshorloges welke de *Aktion Reinhard* opgeleverd had.

Naast de vier vernietigingskampen die wij noemden, zijn er twee geweest die tegelijk vernietigingskamp en concentratiekamp waren: Majdanek in het *Generalgouvernement* (zie de kaart op pag. 55) en Auschwitz-Birkenau dat in *Ost-Oberschlesien* lag, een door Duitsland in '39 geannexeerd deel van Polen.

Het concentratiekamp Majdanek (in de Duitse stukken heet het 'KL Lublin') werd in september '42 mede als vernietigingskamp in gebruik genomen. Het gebied waar het kamp lag, werd in de zomer van '44 door het Rode Leger bevrijd. De Poolse commissie voor oorlogsmisdaden schat dat er toen, naast vele anderen, omstreeks tweehonderdduizend Joden om het leven gebracht waren (die schatting heeft Billig in zijn belangrijke werk over de concentratiekampen tot twee-en-zeventigduizend verlaagd). Evenals in Belzec, Sobibor en Treblinka vond de vergassing in Majdanek in vrij primitieve gaskamers plaats die op een dieselmotor aangesloten waren.

Auschwitz-Birkenau is het enige kamp geweest waar in het kader van de *Endlösung* op grote schaal gebruik gemaakt is van blauwzuurgas; dat was als industrieel preparaat (*Zyklon B*) in Duitsland verkrijgbaar en werd in die tijd o.m. door de *Waffen-SS* toegepast bij de vernietiging van ongedierte in barakken, kazernes e.d.; men kon er ook textielgoederen mee zuiveren van kleeerluizen. *Zyklon B* was een product van de *Deutsche Gesellschaft für Schädlingsbekämpfung GmbH*, een firma in Frankfort, die het product via twee handelsfirma's (een in Frankfort, een in Hamburg) in de handel bracht.

Dicht bij het plaatsje Auschwitz (Pools: Oswiecim) werd, zoals wij al in deel 5 beschreven, begin '40 een oude Oostenrijkse kazerne als concentratiekamp ingericht: Auschwitz I. Het kamp moest plaats bieden aan ca. tienduizend gevangenen, maar al in de tweede helft van '40 werd, niet ver daarvandaan, bij het gehucht Birkenau (dat met de grond gelijkgemaakt werd), een gebied van 40 vierkante kilometer geëvacueerd: daar zou Auschwitz II (Birkenau) komen. De *Lagerkommandant* nu van Auschwitz, Höss, kreeg in de zomer van '41 persoonlijk opdracht van Himmler (Himmler had begin maart '41 Auschwitz I geïnspecteerd), een grote *Vernichtungsstelle* voor Joden te laten bouwen, en toen Eichmann korte tijd later Auschwitz bezocht, kwamen hij en Höss tot de conclusie dat in die *Vernichtungsstelle* gebruik gemaakt moest worden van gas. Welk gas? Begin september '41 werd in Auschwitz I een aantal Russische krijgsgevangenen om het leven gebracht doordat men hen in kelders opsloot en daar *Zyklon B* naar binnen wierp. De krijgsgevangenen stierven vrijwel onmiddellijk. Toen stond voor Eichmann en Höss vast hoe de *Endlösung* in Auschwitz-Birkenau verwezen-